

ADVIES
VAN 17 MEI 2023
OVER HET ONTWERPDECREET TOT ONDERSTEUNING VAN
OMGEVINGSVERENIGINGEN EN OMGEVINGSPROJECTEN

SARO | HAVENLAAN 88 BUS 23 | 1000 BRUSSEL

SAR MINARAAD | HAVENLAAN 88 BUS 15 | 1000 BRUSSEL

INHOUD

I.	SITUERING	1
II.	ALGEMENE BEOORDELING	1
III.	OMGEVINGSVERENIGINGEN: ruim en divers verenigingslandschap.....	2
IV.	OMGEVINGSPROJECTEN: breed maatschappelijk actorveld.....	3
V.	AANDACHT VOOR VERNIEUWING.....	4
VI.	SUBSIDIEKADER: Vlaamse Codex Overheidsfinanciën	5

I. SITUERING

1. SARO en Minaraad ontvingen op 2 mei 2023 een adviesvraag van minister Zuhal Demir over het voorontwerp van decreet tot ondersteuning van omgevingsverenigingen en omgevingsprojecten¹ Het advies wordt gevraagd binnen een termijn van dertig dagen.

Voorliggend advies betreft een gezamenlijk advies van SARO en Minaraad (verder 'de raden'), zoals goedgekeurd door de raden op 17 mei 2023.

2. De Vlaamse Regering hechtte op 28 april 2023 haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet tot ondersteuning van omgevingsverenigingen en omgevingsprojecten. Dit decreet zorgt voor de rechtsgrond voor het toekennen van werkingssubsidies aan omgevingsverenigingen en voor het toekennen van projectsubsidies aan actoren voor omgevingsprojecten. Met het decreet wil de Vlaamse Regering enerzijds actoren stimuleren om bij te dragen aan het bevorderen van de omgevingskwaliteit via het beschermen, in stand houden of verbeteren van de leefmilieukwaliteit, de biodiversiteit of de ruimtelijke kwaliteit en aan het bevorderen van de klimaatadaptatie en -mitigatie of van het circulaire gebruik van grondstoffen.

Anderzijds wil het decreet het draagvlak voor omgevingsmaatregelen vergroten en de participatie bij omgevingsuitdagingen stimuleren. Daarnaast voorziet het voorontwerp van decreet in de mogelijkheid om in functie van omgevingsdoelstellingen en beleidsprioriteiten, projectoproepen te lanceren en projectsubsidies toe te kennen.

3. Het voorontwerp van decreet vervangt het decreet van 29 april 1991 tot vaststelling van de algemene regelen inzake de erkenning en de subsidiëring van de milieu-, natuur-, en ruimteverenigingen. Voor de periode 2022-2026 zijn 36 milieu- en natuurverenigingen erkend.² Met het programmadecreet 2021 werd het toepassingsgebied van dit decreet van 1991 verruimd met de ruimteverenigingen. SARO bracht hierover op 21 oktober 2020 advies uit.³

II. ALGEMENE BEOORDELING

4. De raden formuleren volgende strategische bemerkingen bij het ontwerpdecreet tot ondersteuning van omgevingsverenigingen en omgevingsprojecten:

- a. De raden vinden het positief dat het ontwerpdecreet de basis legt voor het toekennen van werkingssubsidies aan omgevingsverenigingen. Omgevingsverenigingen worden in het ontwerpdecreet zeer ruim omschreven waardoor de erkenning en ondersteuning van een ruim en divers scala aan omgevingsverenigingen mogelijk wordt (zie verder deel III).

¹ <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/644AA4DFCA1CB15B58CF54E5>

² <https://omgeving.vlaanderen.be/sites/default/files/2022-06/overzicht%20erkende%20milieu-%20en%20natuurverenigingen%202022-2026.pdf>

³ <https://www.sarovlaanderen.be/briefadvies-programmadecreet-2021-1>

- b. Het ontwerpdecreet (artikel 33) biedt tevens de rechtsgrond voor het toekennen – na een projectoproep – van een subsidie aan actoren voor het uitwerken van omgevingsprojecten in het Vlaamse Gewest. De raden vinden het positief dat de projectsubsidie open staat voor een breed maatschappelijk actorveld, zowel op het lokale niveau als op het gewestelijke niveau (zie verder deel IV).
- c. De raden vinden het positief dat het ontwerpdecreet - bijkomend aan het verruimd toepassingsgebied - effectieve voorstellen bevat om de beoogde vernieuwing te stimuleren. Zo voorziet het ontwerpdecreet (artikel 25 e.v.) in een startsubsidie voor nieuwe omgevingsverenigingen. Ook de in de tijd beperkte erkenning (vijf jaar) moet opportuniteiten creëren voor vernieuwing. De raden dringen erop aan om in de toekomst afdoende aandacht te hebben voor de noodzakelijke vernieuwing van het omgevingsverenigingslandschap. Het is belangrijk om op te volgen in hoeverre de in het decreet beoogde diversiteit inzake omgevingsverenigingen in de praktijk ook effectief wordt gerealiseerd (zie verder deel V).
- d. Ten slotte formuleren de raden ook enkele aandachtspunten ten aanzien van de afstemming van voorliggend subsidiekader met de Vlaamse Codex Overheidsfinanciën. In het ontwerpdecreet wordt daartoe het principe van een meerjarenverbintenis ingevoerd en wordt tevens voorzien in een vijfjaarlijkse evaluatie. De raden stellen ook een aanpassing voor aan artikel 44 van het ontwerpdecreet inzake de verwerking van persoonsgegevens (zie deel VI).

III. OMGEVINGSVERENIGINGEN: RUIM EN DIVERS VERENIGINGSLANDSCHAP

- 5. Het ontwerpdecreet legt de rechtsgrond vast voor het erkennen van en het toekennen van werkingsubsidies aan omgevingsverenigingen. Het ontwerpdecreet (artikel 2, 17°) omschrijft omgevingsverenigingen als *'feitelijke verenigingen, vzw's en stichtingen die de bevordering van de omgevingskwaliteit als maatschappelijk hoofddoel hebben'* .

De raden vinden het positief dat de omgevingsverenigingen in het ontwerpdecreet zeer ruim worden omschreven en het ontwerpdecreet aldus de decretale basis legt voor de toekomstige erkenning en ondersteuning van een ruim en divers scala aan omgevingsverenigingen. Doel van het ontwerpdecreet (artikel 3) is om omgevingsverenigingen die een structurele werking ontplooiën, bestendigen en professionaliseren en hiermee een betekenisvolle bijdrage leveren aan het bevorderen van de omgevingskwaliteit in het Vlaamse Gewest en aan de realisatie van Vlaamse omgevingsdoelstellingen, te ondersteunen.

- 6. Bovendien is het positief dat het ontwerpdecreet (artikel 3, tweede lid) duidelijk omschrijft en afbakt wat onder het bevorderen van de omgevingskwaliteit wordt verstaan: *'het bevorderen van de omgevingskwaliteit houdt het beschermen, het in stand houden of het verbeteren van de leefmilieukwaliteit, het bevorderen van de biodiversiteit, de landschappelijke kwaliteit of de ruimtelijke kwaliteit of het bevorderen van de klimaatadaptatie en -mitigatie of het circulaire gebruik van grondstoffen'*.⁴ In de Memorie van Toelichting wordt verwezen naar de diverse decretale grondslagen voor deze kwaliteitsdoelstellingen (met name DABM, VCRO, enz). Dit maakt dat er een duidelijk en robuust juridisch kader is ter onderbouwing van de verschillende aspecten van omgevingskwaliteit.

⁴ Onder artikel 2,19° wordt een gelijkaardige definitie opgenomen van omgevingskwaliteit met name: *'de leefmilieukwaliteit, de biodiversiteit, de landschappelijke kwaliteit, de ruimtelijke kwaliteit, de klimaatadaptatie en -mitigatie of het circulaire gebruik van grondstoffen'*

7. Inzake de beoogde bijdrage van de omgevingsverenigingen aan de realisatie van de Vlaamse omgevingsdoelstellingen is het ontwerpdecreet eerder summier. Het ontwerpdecreet (artikel 2, 15°) omschrijft omgevingsdoelstellingen als *‘doelstellingen die het bevorderen van de omgevingskwaliteit vooropstellen’*.

De Memorie van Toelichting (pag. 15) geeft verdere duiding en legt de relatie met de diverse milieuthema's: *‘We beschouwen binnen de context van dit subsidiekader alle doelstellingen binnen de omgevingsthema's: klimaat, lucht, water, natuur, bodem en ondergrond, omgeving en gezondheid, ruimte en landschap, energie, afval en materialen.’* De raden vragen om deze bepaling ook op te nemen in het ontwerpdecreet (en dus niet alleen in de Memorie van Toelichting).

Dit geldt ook voor de aanvullende toelichting in de Memorie van Toelichting (pag. 15): *‘Wonen, dierenwelzijn en onroerend erfgoed beschouwen we niet binnen de context van dit subsidiekader.’* Ook hier is het de vraag in hoeverre dit – vanuit het oogpunt van eenduidigheid – best in het ontwerpdecreet wordt opgenomen.

Ten slotte suggereren de raden om de bepaling van artikel 3 *‘bevorderen van Vlaamse omgevingsdoelstellingen’* consistent door te trekken naar artikelen 6, 7, 8 en 9 waarin de doelstellingen per categorie van omgevingsvereniging vermeld worden. Hier dient ook het woord *‘bevorderen van’* gebruikt te worden i.p.v. *‘realiseren van’*.

IV. OMGEVINGSPROJECTEN: BREED MAATSCHAPPELIJK ACTORVELD

8. Het ontwerpdecreet (artikel 33) biedt tevens de rechtsgrond voor het toekennen – na een projectoproep – van een subsidie aan actoren voor het uitwerken van omgevingsprojecten in het Vlaamse Gewest.

Het ontwerpdecreet (artikel 2, 1°) omschrijft wat onder een actor wordt verstaan, met name: *‘een feitelijke vereniging of een entiteit zonder rechtspersoonlijkheid, of een rechtspersoon, met uitsluiting van natuurlijke personen’*. De raden vinden het positief dat de projectsubsidie aldus open staat voor een breed maatschappelijk actorveld, zowel op het lokale niveau als op het gewestelijke niveau. De Memorie van Toelichting (pag. 11) verduidelijkt: *‘De subsidieontvanger wordt ruim bepaald omdat de vooropgestelde doelstelling en de hieraan verbonden activiteiten kunnen opgenomen worden door diverse actoren in het maatschappelijk veld (lokale overheden, semipublieke instanties op lokaal niveau, organisaties, kennisinstellingen...).’* De raden vragen om verder te duiden waarom de natuurlijke personen worden uitgesloten terwijl de entiteiten zonder rechtspersoonlijkheid (van natuurlijke personen) niet uitgesloten zijn.

9. De aard van het omgevingsproject wordt niet vastgelegd in het ontwerpdecreet. Volgens de Memorie van Toelichting (pag. 19) is het doel om ontwikkelingen op vlak van omgeving te kunnen versnellen, *‘hetzij op beleidsmatig vlak, hetzij op vlak van concrete terreinrealisatie, hetzij op kennisvlak, hetzij op innovatievlak, hetzij op vlak van participatie, hetzij op vlak van draagvlak of op vlak van gedragsverandering.’*

Het betreft aldus een zeer brede range aan potentiële omgevingsprojecten. Het is nog onduidelijk wat voor type omgevingsprojecten de Vlaamse overheid concreet zal willen ondersteunen en hoe deze in relatie staan met bestaande projectoproepen uit het ruimtelijk beleid en natuurbeleid (bv. Strategische Projecten,...). Het is evident dat de geselecteerde projecten moeten kaderen binnen de geldende beleidsdoelstellingen en beleidskaders.

Bovendien moet deze nieuwe projectsubsidie voor omgevingsprojecten worden gekaderd binnen

de geplande rationalisering van het volledige subsidiekader. De Memorie van Toelichting (pag.6) verwijst hieromtrent naar de volgende passage in de beleidsnota omgeving 2019-2024: *‘De minister stelde bovendien in haar beleidsnota Omgeving 2019-2024 dat ze de bestaande steunmaatregelen en subsidies zal evalueren en in lijn zal brengen met de omgevingsprioriteiten met aandacht voor een gerichtere inzet van middelen in functie van de meest prioritaire maatschappelijke noden, kwalitatieve realisaties, toegang tot expertise, administratieve vereenvoudiging, en kostenefficiëntie. Door kritisch te evalueren welke subsidies prioritair zijn voor de realisatie van de omgevingsdoelstellingen, wordt uitvoering gegeven aan de vooropgestelde rationalisering op het vlak van subsidies.’* Het is onduidelijk welke subsidies geschrapt zullen worden en in hoeverre deze opgevangen zullen worden door de nieuwe projectsubsidies.

V. AANDACHT VOOR VERNIEUWING

10. De nota aan de Vlaamse Regering (pag. 4) verduidelijkt dat de huidige regelgeving geen ruimte biedt om nieuwe verenigingen te erkennen: *‘Heden zijn 36 milieu- en natuurverenigingen erkend. Deze verenigingen zijn erkend voor onbepaalde duur, waardoor hun subsidie gegarandeerd is (...). Doordat de maximale subsidie-enveloppe werd verankerd in het besluit en voorrang wordt gegeven aan erkende verenigingen, is er geen ruimte om nieuwe verenigingen te erkennen en te subsidiëren.’*

De raden vinden het in die zin positief dat het ontwerpdecreet – bijkomend aan het verruimd toepassingsgebied (zie deel III van dit advies) – effectieve voorstellen bevat om de beoogde vernieuwing te stimuleren.

Zo voorziet het ontwerpdecreet (artikel 25 e.v.) in een startsubsidie voor nieuwe omgevingsverenigingen. Niet-erkende omgevingsverenigingen kunnen na een oproep door de Vlaamse Regering een startsubsidie aanvragen om een werking te ontwikkelen waarmee ze vanaf een volgende erkenningsperiode kunnen deelnemen aan de erkennings- en subsidiëringsprocedure voor omgevingsverenigingen. De startsubsidie geldt voor een periode van maximaal drie jaar

Ook de in de tijd beperkte erkenning (vijf jaar) moet opportuniteiten creëren voor vernieuwing.

11. De raden dringen erop aan om in de toekomst afdoende aandacht te hebben voor de noodzakelijke vernieuwing van het omgevingsverenigingslandschap. Het is belangrijk om op te volgen in hoeverre de in het decreet beoogde diversiteit inzake omgevingsverenigingen in de praktijk ook effectief wordt gerealiseerd.

Een aandachtspunt betreft de vraag in hoeverre de vernieuwing zich in de praktijk kan doorzetten voor alle vier categorieën van omgevingsverenigingen. Voor een regionale omgevingsvereniging en een gewestelijke omgevingsvereniging biedt het ontwerpdecreet hiertoe de nodige opportuniteiten.

Voor een gewestelijke ledenvereniging voor omgeving en een gewestelijke koepelvereniging voor omgeving is dit minder evident. De raden wijzen immers op volgende inconsistentie tussen het ontwerpdecreet en de Memorie van Toelichting. De Memorie van Toelichting (pag. 12 en 13) stelt dat voor beide type vereniging de rol enkel door één omgevingsvereniging vervuld kan worden; terwijl het ontwerpdecreet hieromtrent geen beperking voorziet. De raden vragen om deze inconsistentie op te lossen en te toetsen aan de gangbare wettelijke vereisten. Meer concreet vragen ze schrapping van deze bemerking in de Memorie van Toelichting en een verduidelijking in het ontwerpdecreet dat er decretaal geen beperking wordt opgelegd aan het potentieel te

erkennen gewestelijke ledenverenigingen voor omgeving of gewestelijke koepelverenigingen voor omgeving.

Voor de koepelvereniging vragen de raden ook aandacht voor de verruiming van het bereik van de omgevingsverenigingen en de inpasbaarheid van nieuwe verenigingen. Een belangrijke uitdaging voor de toekomstige koepelverenigingen is alvast om hun werking en organisatie aan te passen aan de beoogde verscheidenheid inzake omgevingsverenigingen.

Standpunt Landelijk Vlaanderen

In geval aanverwante regionale en ledenverenigingen gesubsidieerd worden is het gewenst een evaluatiesysteem in te bouwen van de optimalisatie van de subsidiering en van de geconsolideerde werking ervan zoals het recent ad hoc is gebeurd.

Standpunt Natuurpunt en BBL

BBL en Natuurpunt onderschrijven de vraag naar zo'n geconsolideerde evaluatie niet. Een koepel, regionale en/of lokale verenigingen zijn (juridisch) afzonderlijke identiteiten, elk met hun eigen bestuur, missie en visie. Hun individuele werking wordt in het kader van het decreet terecht afzonderlijk erkend. Bij evaluatie kan de werking van de ene vereniging dan ook niet worden afgerekend op de werking van een andere vereniging. Uit een recente audit op initiatief van de Inspectie van Financiën zelf (casus Natuurpunt), en zoals uitvoerig besproken in de Commissie Leefmilieu van het Vlaamse Parlement (d.d. 18 april 2023)⁵, blijkt bovendien dat "de aanwending van de middelen effectief, efficiënt en zorgvuldig gebeurt".

12. Samenhangend met voorgaande bemerking vragen de raden meer aandacht voor de eigenheid en de brede scope van de ruimteverenigingen. De werking van deze ruimteverenigingen is nu reeds in belangrijke mate gericht op de integrale aanpak van omgevingsopgaven (o.a. wonen, onroerend erfgoed, mobiliteit, economische ontwikkelingen, zorg).

Vanuit de onduidelijkheid die er is over het feit in hoeverre meer dan één gewestelijke ledenvereniging voor omgeving en meer dan één gewestelijke koepelvereniging voor omgeving kan erkend worden (zie par. 11) is het zeer de vraag in hoeverre de integrale aanpak van de huidige ruimteverenigingen gegarandeerd (gehonoreerd) blijft.

13. Ten slotte merken de raden op dat het ontwerpdecreet (artikel 13, tweede alinea, 3° c) bepaalt dat vertegenwoordigers van overheidsinstanties geen deel mogen uitmaken van de omgevingsvereniging als stemgerechtigd lid van de bestuursorganen. De raden vragen verdere verduidelijking van deze bepaling en meer specifiek van wat onder 'een vertegenwoordiger van een overheidsinstantie' concreet wordt bedoeld.

VI. SUBSIDIEKADER: VLAAMSE CODEX OVERHEIDSFINANCIËN

14. De Memorie van Toelichting (pag. 17) verduidelijkt dat op 29 maart 2023 het begrotingsakkoord werd verleend aan het voorontwerp van decreet op voorwaarde dat: *'de budgettaire impact wordt opgevangen binnen de beschikbare refertekredieten en dit geen aanleiding geeft tot een meervraag in de toekomst; de inspanningsverbintenis wordt omgezet in een resultaatsverbintenis in de zin dat het niet behalen van de SMART-doelstellingen/performanceindicators kan leiden tot het inhouden of verminderen van de subsidie; het subsidiekader minstens alle elementen bevat*

⁵ <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1725470/verslag/1726295>

zoals vermeld in artikel 76/2 van de Vlaamse Codex Overheidsfinanciën en per periode van vijf jaar minstens een keer wordt onderworpen aan een grondige beleidsevaluatie.'

De Memorie van Toelichting verduidelijkt verder dat *'het voorontwerp werd aangepast in de zin dat de verenigingen een meerjarenverbintenis aangaan. De meerjarenverbintenis bevat in uitvoering van het meerjarenplan een overzicht van de doelstellingen die de vereniging vooropstelt en de beoogde resultaten waartoe ze zich engageert, met vermelding van de interventies die ze zal leveren om de doelstellingen te realiseren en resultaten te behalen. De meerjarenverbintenis bevat ook indicatoren en mijlpalen die de periodieke opvolging van de doelstellingen mogelijk maken'*. De raden ondersteunen deze aanpassing.

15. De raden vinden het een goede zaak dat het ontwerpdecreet (artikel 16) bepaalt dat een erkenning maximaal voor een periode van vijf jaar geldt. Om ook voor een volgende periode een erkenning te kunnen ontvangen en dus ook de daaraan gekoppeld subsidie, moet een erkende omgevingsvereniging een nieuwe aanvraag tot erkenning en subsidiëring indienen. De Memorie van Toelichting (pag. 26-27) verduidelijkt dat deze bepaling in lijn is met artikel 76/1, §1, van de VCO waarin staat dat elke subsidie elke vijf jaar aan een beleidsevaluatie moet worden onderworpen.⁶

Inspectie van Financien merkte op: *'Het gebrek aan gegevens over de impact van de subsidies en van de activiteiten die met deze subsidies gefinancierd worden, laat niet toe op dit ogenblik stellig te besluiten dat de subsidieregeling zoals zij nu bestaat een effectief of doeltreffend beleidsinstrument is. (...)'*. Ten aanzien van voorliggend ontwerpdecreet staat IF wel positief: *'Deze werkwijze creëert een kader dat toelaat de effectiviteit en efficiëntie van de subsidieregeling daadwerkelijk op te volgen. Dit is een belangrijke stap voorwaarts. Het komt hierbij de Vlaamse minister en de administratie toe om te waken over een kwaliteitsvolle en zorgvuldige invulling van dit kader. Op grond van deze gegevens zal op het einde van de eerste erkenningsperiode van vijf jaar onder de nieuwe regeling, werkelijk kunnen geëvalueerd worden of deze subsidieregeling inderdaad een efficiënt en effectief beleidsinstrument is.'*

16. De raden vragen te verduidelijken in hoeverre de voorgestelde regelgeving reeds is getoetst aan de Europese staatssteunregels. Noch de nota aan de Vlaamse Regering, noch de Memorie van Toelichting geven hieromtrent enige toelichting.

Standpunt Natuurpunt en BBL

Voor BBL en Natuurpunt ligt het voor de hand dat het voorontwerp van decreet niet in strijd is met de regels inzake staatssteun. De definitie staatssteun vereist vijf voorwaarden waaraan simultaan dient voldaan [link in voetnoot]. Behoudens aan het criterium 'steun door staatsmiddelen', wordt minstens aan drie criteria niet voldaan (i.e. selectiviteit, non-marktconformiteit, en ongunstige beïnvloeding van het Europees handelsverkeer). Artikel 10 laat niets anders toe. Er stelt zich dan ook geen probleem.

Een specifiek aandachtspunt betreft artikel 10 van het ontwerpdecreet dat stelt: *'De omgevingsverenigingen ontwikkelen diensten en producten die de markt niet of onvoldoende performant kan aanbieden. De eventuele vermarkting van producten en diensten is volledig ondergeschikt aan en functioneel voor het vervullen van hun kernopdrachten.*

De Memorie van Toelichting (pag. 24) verduidelijkt dat dit artikel duidt dat de eventuele vermarkting van producten en diensten, die omgevingsverenigingen in uitvoering van hun

⁶ <https://repertorium.vlaanderen.be/vlaamse-codex-overheidsfinancien-vco/>

kernopdrachten ontwikkelen, ondergeschikt is aan het vervullen van die kernopdrachten: *‘De verenigingen worden gesubsidieerd voor het vervullen van de kernopdrachten, die activiteiten van algemeen belang inhouden. Met deze bepaling wordt bedoeld dat omgevingsverenigingen zoveel als mogelijk moeten vermijden om met hun activiteiten de interne markt te verstoren’*.

De raden merken op dat dit een vrij theoretisch uitgangspunt is en het onduidelijk is hoe dit artikel ook effectief zal worden gecontroleerd. In dat opzicht verwijzen de raden tevens naar volgende zin in de Memorie van Toelichting (pag. 10): *‘De subsidie levert hun de mogelijkheid om extra middelen te genereren via andere inkomsten en deze in te zetten voor de realisatie van omgevingsdoelen’*. Dit is verwarrend. Verdere verduidelijking van artikel 10 is noodzakelijk.

17. Het ontwerpdecreet (artikel 44) bepaalt dat de verwerking van persoonsgegevens betrekking heeft op 1° externe experts en kandidaat-experts; 2° medewerkers, vrijwilligers en verantwoordelijken van de omgevingsverenigingen en van de actoren; en 3° personen die vermeld worden in de aanvragen en de bijlagen ervan. Het ontwerpdecreet bepaalt verder dat de verwerking van persoonsgegevens in het kader van dit decreet betrekking kan hebben op de volgende categorieën van persoonsgegevens: 1° de expertise; 2° gender; 3° de identificatiegegevens; 4° de leeftijd; 5° de loongegevens; 6° de mandaten; 7° de opleidingsgegevens.

De raden vragen om dit artikel aan te passen en een duidelijk onderscheid te maken tussen de professionele medewerkers en verantwoordelijken aan de ene kant, en de vrijwilligers aan de andere kant. Het is geen goede zaak dat de verenigingen voor hun groep van vrijwilligers gegevens moeten vragen en registreren zoals expertise, loon, mandaten, opleiding.